

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
April 2001 - 22e Jaargang, nr. 89

BESTUUR:

Ere-Voorzitter F.Th. Dijkmeester	St. Andriesstraat 61	3811 HT Amersfoort	033 - 472 69 57
--	----------------------	--------------------	-----------------

Voorzitter R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 368 35 66
----------------------------------	------------------	------------------	------------------------------------

Secretaris Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279	2597 GG Den Haag	Telefoon en fax 070 - 324 04 47
--	---------------------	------------------	------------------------------------

Penningmeester Ch.H. Bartelings	Thomas Jeffersonlaan 58	2285 BB Rijswijk	Telefoon en fax 070 - 394 14 67
---	-------------------------	------------------	------------------------------------

LEDEN:

R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	0164 - 61 34 15
R.M. ten Broek	Burg, de Villeneuve- singel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
J.A. Bakker, Evenementencommissie	Zeekant 92g	2586 JB Den Haag	070 - 354 02 45
J. de Mos, Evenementencommissie	Marjorystraat 25	3151 SK Hoek v. Holland	0174 - 38 21 83
H.J.M. Brinkman	Jacob Mulderweg 26	2597 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 354 31 73

REDACTIE DE SCHAKEL

H.J.M. Brinkman	Jacob Mulderweg 26	2597 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 354 31 73
-----------------	--------------------	------------------	------------------------------------

Redactiecommissie

H.J.M. Brinkman, Ch.H. Bartelings, Mevr. M.E.F. Borel Rinkes

Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00
Bank : 54.55.46.826
ABN-AMRO bank - Rijswijk

Het volgende nummer verschijnt in juli 2001.
Gaarne hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 juni 2001.

ISSN 1382-8207

Wat een zegen dat onze Beschermheer weer helemaal lijkt te zijn opgeknapt. Gelukkig maar, want aan de communiqués destijds te horen, was hij er niet best aan toe. Mijn wens in de vorige Schakel, dat hij in optimale conditie zijn negentigste verjaardag zou kunnen vieren, lijkt uit te komen. De Prins heeft er namelijk mee ingestemd dat, ter gelegenheid van die negentigste verjaardag, op 27 juni, in de tuin van het paleis Soestdijk, weer een eerbetoon wordt georganiseerd, zoals dat sinds 1981 elke vijf jaar is gehouden, dus weer een ceremoniële begroeting, gezellig samenzijn en défilé.

Jacob de Mos en Jan Bakker regelen dat weer. Wie al eens eerder naar een eerbetoon mee is geweest weet dat zij dat voortreffelijk doen. Zij hebben alvast een lunch besteld in de Korporaal van Oudheusden kazerne in Hilversum. Er is ook een bus geregeld van die kazerne naar Soestdijk en terug, samen met een marine- en een MTB-detachement, zoals dat ook de vorige keren zo was geregeld. Elders in deze Schakel vindt u daar meer over. De deelname is beperkt, u moet zich dus snel opgeven als u mee wilt. Het eerbetoon is alleen voor Engelandvaarders en niet voor partners. Voor hen is een mogelijkheid om in de kazerne te blijven wachten op de terugkeer van de bus uit Soestdijk. Wij hopen dat de weergoden meewerken en dat het een grandioos festijn wordt.

Op vier mei wordt tijdens de Nationale Herdenking in Amsterdam de krans namens het gehele Nederlandse verzet mede door uw voorzitter gelegd. Op 5 mei is er weer de herdenking van de bevrijding in Wageningen met défilé voor de Prins. Hebt u zich daar al voor opgegeven bij Jan Bakker? Voor de herdenking bij het monument van Koningin Wilhelmina in Delft op 31 augustus kunt u zich opgeven bij Jacob de Mos.

U kunt ook vast in uw agenda noteren dat de jaarlijkse reünie van ons Genootschap wordt gehouden op de Vliegbasis Gilze Rijen op 26 september aanstaande.

Ik hoop dat uw lichamelijke conditie het u toestaat alle evenementen bij te wonen waar u heen wilt.

Ik kijk naar u uit.

Rudi Hemmes

Herdenking Ereveld Loenen

Evenals vorige jaren worden er op 4 mei om ongeveer 11.00 uur bloemen bevestigd bij het **Vijfluik in de Kapel**, door vertegenwoordigers van ons Genootschap, waarna om 15.00 uur een bijeenkomst wordt gehouden op het buitenterrein bij het daar aanwezige monument. Ook daar zal een vertegenwoordiger van ons zich aansluiten bij het leggen van bloemen en kransen.

Herdenking Engelandspiel monument aan de Hogeweg in Den Haag

Zoals in voorgaande jaren zal er om 15.00 uur op 4 mei een sobere bijeenkomst met kranslegging plaatsvinden bij het monument ter nagedachtenis van de gevallen van het Engelandspiel en van de omgekomen medewerkers van het Bureau Bijzondere Opdrachten en het Bureau Inlichtingen waaronder een groot aantal Engelandvaarders. Het monument is in de naaste omgeving van het Holiday-Inn-Crown Plaza Hotel waar deelnemers elkaar kunnen ontmoeten na de herdenking in een zaal van dit hotel.

De Nationale Herdenking

Op 4 mei vindt de Herdenking plaats in de Nieuwe Kerk bij de Dam in Amsterdam in aanwezigheid van H.M. Koningin Beatrix, Z.K.H. Prins Claus en Z.K.H. Prins Willem Alexander, de Minister President en andere Ministers, en de Chefs van Staven van de Krijgsmacht. Deze bijeenkomst wordt gevolgd om 20.00 uur door een vorm Kranslegging aan de voet van het Nationaal Monument op de Dam. Ons Genootschap zal vertegenwoordigd zijn door onze voorzitter.

Het defilé op 5 mei in Wageningen

Het defilé ter gelegenheid van de jaarlijkse Herdenking van de capitulatie en de bevrijding in Wageningen op 5 mei zal ook ditmaal door Z.K.H. Prins Bernhard worden afgenomen. Zoals in voorgaande jaren zullen de verzetsorganisaties, aangesloten bij de Stichting Samenwerkend Verzet, waartoe ook de Engelandvaarders behoren, er aan deelnemen. Engelandvaarders die aan het defilé willen deelnemen worden verzocht zich zo spoedig mogelijk per telefoon of fax op te geven aan Jan Bakker (070) 3540245, die ook dit jaar als

Detachementscommandant zal fungeren. Deelnemers worden verzocht op te geven of zij een partner/ begeleidster (niet-defilant) willen meenemen, dit i.v.m. het aantal bonnen voor broodjes en consumpties en eventuele treinkaartjes. Zij ontvangen dan een routebeschrijving een parkeerkaart en een tijdschema en/of treinkaarten. Verder worden de defilanten vriendelijk verzocht zich te melden in het tentencomplex WUR en wel tussen 11.30 en 13.15 uur bij de Detachementscommandant die te vinden is onder het bord **samenwerkend verzet**, naast het vaandel van het Genootschap Engelandvaarders. Hij zal daar per persoon consumptiebonnen en indien mogelijk (aantal is beperkt) toegangskaarten tot de Bergkerk uitgeven. Koffie en broodjes worden geserveerd in het tentencomplex.

Als tenue, wordt men verzocht een donkerblauwe of zwarte blazer met **groot model** onderscheidingen te dragen en een grijze pantalon, E.V.-das en zwarte schoenen (het z.g. Veteranenuniform).

Detachementen worden geformeerd in rotten van vier en qua lengte van de defilanten van voor naar achter. Tijdens de defileer-route wordt **in de houding** gemarcheerd. De drumfanfare van KNATRES loopt aan het hoofd van de defileercolonne. Het af te leggen parcours bedraagt ongeveer 2 kilometer. Dit vraagt niet alleen **goed schoeisel** maar ook een **goede lichamelijke conditie**.

Verder richtlijnen tijdens het defilé

Bij het bereiken van het eerste richtbord voor het defileerpunt commanderen de detachementscommandanten opeenvolgend **"hoofd rechts"** en zij alleen brengen de **eregroet**. Bij het richtbord na het defileerpunt wordt **"hoofd front"** gecommandeerd. De Paradecommandant heeft **uitdrukkelijk** verzocht aan alle defilanten zich tijdens het defilé te onthouden van uitingen van persoonlijke genegenheid jegens de Prins.

Aanvang van het defilé

Het defilé vangt aan om 16.25 uur en eindigt om 17.15 uur. Van 17.15 tot 18.00 uur zijn er consumptie-mogelijkheden voor de defilanten en hun partners/begeleid(st)ers in het tentencomplex.

Hopende op een grote opkomst, evenals de 13 voorgaande jaren, van die Engelandvaarders die het een eer vinden om op de 5e mei in Wageningen nog te kunnen defileren voor onze Prins.

Jan Bakker

EERBETOON AAN Z.K.H. PRINS BERNHARD

Ter gelegenheid van de 90ste verjaardag van onze Beschermheer Z.K.H. Prins Bernhard zal er op woensdag 27 juni 2001 opnieuw een eerbetoon plaatsvinden in de tuin van het Paleis Soestdijk. Ook zoals vorige keren is deelname alleen mogelijk in z.g. "verenigingsverband". Verwacht wordt dat de deelnemers fysiek in staat zullen zijn aan alle onderdelen van het eerbetoon deel te nemen. Alleen in uiterste noodzaak kan begeleiding worden toegestaan. Het Genootschap Engelandvaarders neemt als detachement deel aan het eerbetoon en staat bij het defilé onder leiding van Jan Bakker. Het vaandel van het Genootschap wordt meegevoerd.

Echtgenotes van deelnemers kunnen achterblijven in de kazerne tijdens het defilé. Gezien de leeftijd van de deelnemers is het raadzaam in het bezit te zijn van een medische informatiekaart, waarop vermeld het medicijngebruik, telefoon van familie en/of huisarts en/of overige bijzonderheden.

Plaats van samenkomst de "Korporaal van Oudheusden Kazerne" in Hollandse Rading. Voor hen die hun echtgenote meebrengen en die achterblijven in de kazerne zal worden zorggedragen.

Kleding

Geadviseerd wordt donkere blazer, grijze broek, overhemd met Engelandvaardersdas, groot model onderscheidingen op de linker borstzak en de deelnemersbutton rechts.

Programma

- 08.00 - 08.45 Verzamelen in de grote Mess van de KPL van de Oudheusden Kazerne in Hollandse Rading. Koffie en cake.
- 09.00 Vertrek per bus naar paleis Soestdijk.
- 10.30 Opstellen voor begroeting van Z.K.H. Prins Bernhard.
- 11.00 Aankomst van Zijne Koninklijke Hoogheid.
- 12.15 In verenigingsverband wordt het defilé afgenomen door Z.K.H.
- 13.00 Vertrek bus voor terugkeer naar kazerne.
- 13.30 Maaltijd in Officiersmess.
- 16.00 Einde maaltijd.

Kosten

Voor bepaalde kosten wordt een bijdrage gevraagd van f 10,- per defilant. Dames die meekomen betalen niets. Dit bedrag gaarne betalen op 27 juni bij aankomst op de kazerne. Graag met gepast geld betalen aan June of Sarah. De kosten voor deelname aan het defilé bedragen tussen f 10,- en f 15,- u wordt hiervan op de hoogte gesteld na aanmelding. Indien iets niet duidelijk is dan kan men Jacob de Mos bellen op (0174) 382183 of Sarah J.P. Beauchamp, tel. 06-51980700

Mensen die te laat komen kunnen de bovenstaande nummers eveneens bellen. Aanmelding moet zo spoedig mogelijk worden gedaan.

Aanmelding

Jan Bakker
 Zeekant 92g
 2586 JB Den Haag
 Telefoon of Fax : (070) 3540245

Toen ik in de Schakel van januari j.l. mijn bijdrage over het Kruis van Verdienste schreef had ik geen idee dat dit zoveel te weeg zou brengen. Ik heb schijnbaar een gevoelige snaar geraakt. Vele Engelandvaarders hebben mij uitvoerig geschreven over hun ervaringen inzake het Kruis van Verdienste met vermelding van hun tocht via Zweden, Zwitserland, Frankrijk, Spanje of langs andere wegen. Vele anderen hebben mij getelefooneerd om hun ervaring hierover te vertellen. In Engeland werd een aantal die via Zweden waren gekomen gezegd dat zij niet in aanmerking kwamen voor het Kruis van Verdienste. Anderen die in dienst waren getreden bij de RAF werden genegeerd. Weer anderen werd verteld dat alleen maar Nederlanders die werkelijk iets gepresteerd hadden in Nederland tijdens de bezetting of hadden deel genomen aan de geallieerde oorlogvoering buiten Nederland ervoor in aanmerking kwamen. Anderen die geparachuteerd waren over Frankrijk en zich daar verdienstelijk hebben gemaakt voor de geallieerde oorlogvoering werden eveneens overgeslagen. Ik ben al deze brieven nu weer aan het bekijken en zal proberen hierover nadere inlichtingen in te winnen bij het Ministerie van Defensie. Diegenen die mij telefonisch hebben gesproken zou ik willen verzoeken hun bevindingen alsnog schriftelijk vast te leggen en mij toe te sturen. Zoals ik reeds opmerkte er is geen tijdslimiet aan de toekenning in de wetgeving te vinden. Verder nog enige bijzonderheden over een verslag in het NRC Handelsblad 22 februari 2001 waar het boek over H.M. Koningin Wilhelmina van de hand van historicus Fasseur werd besproken op een sarcastische wijze. Er werd toen melding gemaakt in dit artikel van Engelandvaarder A.D. Vas Nunes, een van de laatste nog levende Engelandvaarders (sic) zo werd beweerd. In antwoord op dit artikel heeft Engelandvaarder Jan Buyzer een weerwoord geschreven naar de krant welke brief op 6 maart werd afgedrukt.

Koningshuis

In het verslag over de aanbieding van deel twee van het boek van Cees Fasseur door Frank Vermeulen (NRC Handelsblad, 22 februari) wordt 'een besnorde heer op leeftijd' ten tonele gevoerd. Volgens Vermeulen is deze heer A.D. Vas Nunes, 'een van de laatste nog levende Engelandvaarders'. Als mede-Engeland-vaarder wil ik laten weten dat

nog ongeveer 400 Engelandvaarders staan geregistreerd bij het Genootschap Engelandvaarders. En nog steeds genieten velen van hen van een jaarlijkse bijeenkomst, en van een levendig kwartaaltijdschrift de Schakel.

Jan Buyser, Zoersel (België)/ Henk Brinkman

IN MEMORIAM

Louis van Coevorden (Yehuda Shimoni)

3 april 1919 - 7 maart 2001

Kruis van Verdienste

Elke reis begint met een eerste stap. Louis van Coevorden deed deze stap op 15 januari 1942 in Den Haag. Het reisdoel was Engeland, met Zwitserland als tussenstop. Engeland werd twee jaar later bereikt. In Zwitserland moest Louis ruim een jaar blijven wachten tot hij naar Engeland kon gaan, via bezet Frankrijk over de Pyreneeën naar Spanje. Dat was oktober 1943. Op de eerste dag na vertrek uit Nederland in 1942 bereikte hij, met een vriend, via het Nederlands-Belgische grensplaatsje Putten de stad Brussel. In 1942 konden de Belgen nog gaan skiën in de Jura, aan de Franse kant. Onder dat mom reisden Louis en zijn vriend naar Pontarliers. Aan de andere kant van de heuvel waarop Duitse recruten ter voorbereiding op het Oostfront een stoomcursus in de skisport kregen, volgden zij de 'lessen ski auf, ski unter'. Op 8 februari passeerden zij de Zwitserse grens op ski's. Een behulpzame Zwitserse boer bracht hen, na een ijzingwekkende skitocht, over een verijsde weg, naar het station te Neuchatel. Een paar uur later meldden zij zich bij de Nederlandse Militair Attaché te Bern, de onvolprezen Generaal A.G. van Tricht. Na een gedwongen verblijf in enkele Zwitserse werkkampen trok Louis in oktober 1943 illegaal naar bezet Frankrijk. Na een zware tocht van enkele dagen door de Duits bewaakte Pyreneeën bereikte hij Spanje. Via Madrid naar

Gibraltar alwaar een eerste militaire opleiding volgde. Met een troepenconvooi, dat vele Britse "desertrats" van de geslaagde Noordafrikaanse campagne naar huis bracht, de laatste etappe naar Engeland. Inmiddels was het 1 januari 1944 geworden. In Engeland kreeg Louis zijn RAF opleiding. Hij werd door Koningin Wilhelmina onderscheiden met het Kruis van Verdienste. Na de demobilisatie kon Louis het niet meer opbrengen zijn vooroorlogs beroep in een Haagse damesmodezaak voort te zetten. Hij vertrok naar de jonge staat Israël, waar hij het vliegen hervatte. In 1948 haalde hij wapens uit Tsjecho-Slowakije gedurende de eerste oorlog van Israël tegen zijn Arabische burens. Louis bleef de vliegerij trouw. Zijn 'finest hour' beleefde hij in 1961 toen hij de door de Israelische geheime dienst in Argentinië opgespoorde oorlogsmisdadiger Adolf Eichmann naar Israël overvloog. Wie Louis van Coevorden - hij kwam uit Coevorden en noemde zich in Israël Yehuda Shimoni - heeft meegemaakt, herinnert zich een daadkrachtige, rondborstige, oprechte en opgewekte kameraad met het hart op de juiste plaats.

Max Weisglas

50 JAAR LATER

Op 26 januari 1944 om ongeveer half één 's-middags stak een van onze twee passeurs "Palo" zijn wandelstok in de knie-diepe sneeuw en zei in het Engels: "This is the Spanish frontier".

"Palo" en "Mireille" waren de passeurs van de Dutch-Paris Line, die op 22 januari tegen het vallen van de avond onze groep van zes (vier Amerikaanse vliegers, Robert van Exter en ik) escorteerden van het onderduik-hotel in Toulouse naar het station. Wij misten echter de trein waarin de andere zeven mannen zaten met wie wij de avond tevoren van Gare d'Austerlitz waren vertrokken. Het gevolg was dat wij werden ondergebracht in een leegstaand huis in Cazères. Dit opont-

houd van bijna twee dagen gaf ons gelegenheid om "Palo" en "Mireille" beter te leren kennen. Beiden waren reserve-officieren van het Franse leger en "Palo" had twee jaar als krijgsgevangene in Duitsland gezeten. Zij behoorden tot een maquis-patriotique. Tegen het bereiken van de Frans-Spaanse grens had zich een echte vriendschap ontwikkeld tussen ons en toen wij afscheid namen gaf "Palo" ons zijn ware naam: Pierre Treillet. Hij verzekerde mij dat een brief gericht aan Pierre Treillet, St. Girons hem zou bereiken. Eind maart 1945, aan het Sentanimeer bij Hollandia op Nieuw-Guinea, schreef ik hem o.a. "Pierre, did you find the other glove I lost on the trail in the snow on that last mountain?" Die brief heeft hem inderdaad bereikt, maar een antwoord heb ik nimmer ontvangen. In 1956, bij het eerste bezoek van mijn vrouw en mij aan Ariège, kregen wij van het stadhuis in St. Girons Pierre's laatst bekende adres, p/a zijn zuster in St. Girons. In 1957, na terugkomst van Europees verlof, schreef ik hem opnieuw, ditmaal vanuit Hong Kong. Die brief heeft hem nooit bereikt - hij werkte toen in Noord-Afrika. Toen wij in juni 1994, vijftig jaar na mijn Pyreneeën-overtocht, nogmaals een bezoek brachten aan Ariège, toonde ik het briefje van de "Ville de Saint Girons - Departement de L'Ariège" met Pierre's adres aan de dochter van de eigenaars van ons Hôtel Eychenne. Ik vroeg haar of zij kon nagaan of madame D. daar nog woonde, omdat ik het huidige adres van haar broer Pierre graag zou willen hebben. Tot mijn verbazing en grote vreugde antwoordde zij: "Mais oui! Madame is my godmother!" Enige tijd later, even voor 10 uur 's-avonds, kregen wij Pierre's adres en telefoonnummer in Toulouse. Het was dus vrij laat in de avond toen ik Pierre opbelde. Na mijn introductie te hebben aangehoord, reageerde hij zéér afhoudend, totdat ik hem vroeg of hij zich nog de Hollander herinnerde die hem op de grens een met schapenvacht beklede handschoen had gegeven. Dàt deed het: "Wij zijn morgenochtend om 10 uur bij jullie" was zijn prompte antwoord. Die volgende zondagmorgen, 5 juni, parkeerden Pierre en zijn vrouw Jeannette hun auto op de afgesproken tijd voor ons hotel. Het was een hartverwarmende ontmoeting. Pierre was nog precies dezelfde pezige en levendige fransman die ik mij herinnerde. Hoewel Pierre's Engels en mijn Frans er in de loop van de jaren niet beter op waren geworden, konden wij elkaar uitstekend verstaan met behulp van onze reisgenote, die als tolk

fungeerde. Jeannette vertelde dat Pierre vele malen voor de gek was gehouden door zijn vrienden die zich voordeden als één dergenen die hij als passeur in '43 en '44 over de grens had gebracht. Dat was de reden waarom hij zo terughoudend was geweest toen ik hem opbelde. Jeannette had mijn eerste brief van 28 maart 1945 bewaard en toen ik Pierre herinnerde aan die handschoen, was dat het bewijs dat ik "tout-de-bon" was. In hun huis in Toulouse toonde zij mij de dankbetuigingen die Pierre had ontvangen van o.a. Prins Bernhard, Churchill en Eisenhower en de onderscheidingen die hem waren toegekend door de Franse en andere regeringen, zoals het Croix de Guerre. "Mireille" (notaris Henri Marrot) heeft de oorlog niet overleefd. Over zijn dood deden verschillende verhalen de ronde. Pierre vertelde dat "Mireille" de beschikking had gehad over bewijzen dat de communistische maquis onder leiding van een zekere "Colonel Victor" met de Duitsers had geheid en leden van de maquis-patriotique had verraden. Tijdens een bijeenkomst met "Colonel Victor" en "Lieutenant Izard" is "Mireille" met twee kogels in de nek vermoord. Jeannette gaf mij fotokopieën van een krantenartikel van 17 juni 1945 over deze zaak, benevens attestaties van verschillende personen die Henri Marrot hadden gekend (inclusief één van Jean Weidner). Ons Engelandvaarders-schildje hangt nu in het huis van Pierre en Jeannette Treillet naast de foto van onze reünie na 50 jaar op 5 juni 1994.

Rudy Zeeman/ A.Huisman-van Bergen

St. Girons 5 juni 1994. V.l.n.r. Rudy en Berna Zeeman, Pierre en Jeannette Treillet, reisgenote.

De zeventiende EV golfdag zal plaatsvinden op de Noordwijkse Golfclub. Er wordt gespeeld op introductie van enkele Engelandvaarders/leden N.G.C. Nadere bijzonderheden zullen aan eerdere deelnemers en nieuwe gegadigden worden opgestuurd. Opgeven bij: K. Bottema, Reviuslaan 34, 2343 JR Oegstgeest. Tel. (071) 5155295.

K. Bottema

DE FOTO GENOMEN OP HET STATION VAN COSSONAY _____

Van Engelandvaarders Marc van Praag en A. de Metz kreeg ik een uitvoerig bericht met vermelding van de namen van de personen op de foto. Het zijn van v.l.n.r. Max de Metz, Hugo van Perlstein, Jopie de Hont, Eman Kleerekoper, daarachter: Ies Hamel, Henk Brinkman, André Weil en Addie Kohlen. Max de Metz is in 1993 overleden en Jopie de Hont is al vele jaren geleden overleden. Verder hebben de schrijvers een briefje geschreven aan Hugo Perlstein dat ik zal doorsturen.

De foto genomen in Frankrijk

Over die foto heb ik nog geen enkele reactie gekregen en wacht dus maar af.

Henk Brinkman

Schilderij door Rudy Zeeman: "Crossing the Pyrenees in January 1944".
Links Pierre, vooraan "Mireille", in gele jas Robert van Exter, achteraan Rudy Zeeman.

Reeds een aantal malen heb ik geschreven over door Engelandvaarders ingezonden brieven en documenten die betrekking hebben op het schrijven van een In Memoriam, en over andere zaken. Ik heb daarbij de nadruk gelegd op duidelijke leesbare tekst, (dus geen geschreven teksten maar op zijn minst getypt), terwijl er tevens voldoende informatie moet worden gegeven. Ik krijg nog steeds teksten voor een In Memoriam waarin de geboorte- c.q. overlijdensdatum van de betreffende Engelandvaarder niet wordt vermeld. Ook vaak niets over de onderscheidingen die zijn verkregen. Vaak artikelen die alleen over de bezetting gaan maar niets vermelden over de tocht vanuit bezet gebied naar Engeland. Wel tekst over de naoorlogse periode, vaak is deze langer dan het verhaal over de Engelandvaart.

Graag dus het volgende :

1. Duidelijke teksten (niet geschreven, maar op zijn minst in getypte vorm);
2. Indien mogelijk teksten op diskette in een computertaal, ongeacht welke, zodat de tekst onmiddellijk kan worden afgedrukt en geredigeerd. (Dit geldt natuurlijk niet voor zeer korte mededelingen);
3. Duidelijke vermelding van de naam en het adres van de afzender en de naam en het adres van de overleden Engelandvaarder;
4. Een In Memoriam mag niet langer zijn dan een A4, liefst minder;
5. De inhoud moet betrekking hebben op de periode 1940 - 1945. Indien relevant ook de periode 1945 - 1950 (Indië);
6. De periode van het leven van de Engelandvaarder daarna alleen te vermelden als dit relevant is met 1940 - 1950;
7. Ik bedank allen die bijdragen leveren en ik doe mijn best allen de ruimte in onze Schakel te geven en hun bijdragen te publiceren, maar er is nu eenmaal een limiet aan de inspanning die hiermee gepaard gaat.

H.J.M. Brinkman

Op de laatste reünie in Gilze-Rijen was Frits Snapper voor de eerste maal aanwezig, zoals ook te lezen viel in de Schakel van oktober 2000. Hij was pas sinds kort tevoren op de hoogte van het bestaan van het Genootschap. Ter nadere kennismaking volgt hieronder een verslag van zijn belevenissen, iets korter dan het 144 pagina's tellende verslag "Partizanenherinneringen" dat hij in 1946 heeft geschreven.

Frits Snapper werd in 1912 in Groningen geboren. Na zijn H.B.S.-tijd studeerde hij economie aan de Universiteit van Amsterdam. Begin 1937 behaalde hij zijn doctoraal. Tot september 1938 verbleef hij in Londen waar hij zich specialiseerde in onderzoek naar de economische conjunctuur. In december van dat jaar werd hij aangesteld als wetenschappelijk ambtenaar bij het Centraal Bureau voor de Statistiek in Amsterdam. Hij was tot in 1940 ook lid van de bekende "Eenheid door Democratie". Zijn 'eerste oefening' voor de militaire dienstplicht had hij reeds volbracht. Met ingang van 1 januari 1937 werd hij benoemd tot reserve 2e luitenant der infanterie (17e Regiment). Van juli 1939 tot juni 1940 was hij gemobiliseerd. Tijdens de meidagen lag zijn onderdeel achter de Waal. De capitulatie maakte hij mee in Leerdam. Vanaf 24 juni 1940 werkte hij weer bij het CBS tot aan zijn ontslag op 1 mei 1941 vanwege zijn "niet-arische" afkomst. Vanaf die tijd deed Frits Snapper pogingen om weg te komen uit Nederland. Ondertussen leefde hij bij vrienden en kennissen van zijn spaargeld.

Cossonay

Hij vertrok uiteindelijk op 3 juni 1942 en kwam de 18e in Porrentruy in Zwitserland aan. Na een kort verblijf in de gevangenis aldaar en een ondervraging door de Zwitserse inlichtingendienst werd Snapper op 24 juni 1942 overgebracht naar het beruchte vluchtelingenkamp Bellechasse, waar hij het onkruid uit aardappelvelden moest wieden.

Aan die houding van de Zwitserse overheid bewaart hij geen goede herinneringen: "Op 24 juni 1942 is door mij het absolute nulpunt bereikt. Erger kon niet. Ik ben later ook nooit meer zo nijdig geweest. Zelfs niet toen ik gevangen genomen werd; dat waren tenslotte je vijanden. Maar dat de Zwitsers je zo behandelden, dat was hemelter-

gend. En het vernederendste kwam nog. De Hollandse afdeling was gecombineerd met de strafklasse van het Zwitserse leger". Contact met de militaire attaché generaal Van Tricht in Bern was hem verboden. Na een paar weken werd Snapper overgeplaatst naar het kamp Sumiswald waar hij de latere Zwitserse commandant van Cossonay, Bachmann, leerde kennen. Pas op 14 juli 1942 mocht hij naar Bern om bij Van Tricht op bezoek te gaan. Deze maakte Snapper duidelijk dat een spoedig vertrek naar Engeland er niet in zat en stuurde hem vervolgens meteen door naar het bekende Cossonay, waar hij als een soort "polderjongen" een groot moerassig stuk terrein moest helpen droogleggen. Snapper: "In deze periode viel het bezoek van de Chef van het Politiedepartement aan het kamp. Hij stak een gewichtige redevoering af waarin hij meedeelde dat de kampleider zijn ontslag gevraagd had wegens gezondheidsredenen, en toen hield hij een uitvoerige beschouwing over de vriendschappelijke relaties tussen Nederland en Zwitserland, waaruit hij scheen te concluderen dat je daarom Nederlanders die in oorlogstijd in Zwitserland terecht waren gekomen, in de modder moest laten ploeteren want anders zouden zij zich maar vervelen en stoute dingen doen. Toen het tijd voor appel was, begaf deze heer zich naar de appelplaats en zag na het waarschuwingssignaal de Hollanders op hun dooie gemak uit de verschillende barakken komen aanslenteren. Hij begon zich geweldig erover op te winden, zodat iedereen van streek raakte en het er begon uit te zien of Zwitserland aan Nederland de oorlog zou verklaren. De oudste Nederlandse officier redde echter de situatie door te verklaren, dat in het Nederlandse leger men de instelling van het 'vijf minuten vóór-appel' kende, die iedereen de tijd gaf zich voor het appel gereed te maken en dat daarna pas het eigenlijke appel kwam. De oude heer kalmeerde aanzienlijk en maakte zelfs excuses waarop het appel afgeblazen werd en daarna had een schitterend geslaagde opvoering met massaregie plaats. Zo werden de goede betrekkingen tussen Nederland en Zwitserland in stand gehouden".

Al snel na zijn aankomst in Cossonay zocht Frits Snapper een "eigen weg" naar Engeland omdat hij nog lang niet aan de beurt was volgens het lijstje van generaal Van Tricht. Allerlei meer of minder fantastische

plannen passeerden de revue, tot zelfs de bouw van een vliegtuig. Ook de mogelijkheid van de aankoop van een jacht in Nice werd door hem onderzocht; daarmee zou je naar Noord-Afrika kunnen varen. Door de bezetting van Vichy-Frankrijk door de Duitse troepen op 11 november 1942 werd de hoop van de Nederlanders in Cossonay om snel Engeland te kunnen bereiken de bodem ingeslagen. Er ontstond nogal wat onrust: moest je niet juist nú gebruik maken van de ontstane chaos in Frankrijk en onmiddellijk vertrekken? Snapper was ondertussen "oudste officier" geworden omdat alle ouderen in rang al een tijdje in Genève studeerden en hij zelf daarvan had afgezien omdat hij reeds doctorandus was. Hij hield een kalmerende toespraak waarin hij meedeelde dat de Nederlandse autoriteiten in Bern op dat moment geen kans zagen om mensen vanuit Zwitserland naar Engeland te krijgen; eerst moest de toestand genormaliseerd zijn. Iedereen was echter volgens Snapper vrij om toch te proberen te vertrekken mits er een goed en doordacht plan was. Hij wees er de aanwezigen op dat de Zwitsers-Franse grens op dat moment hermetisch gesloten was. Ook de overste Stoutjesdijk, de plaatsvervanger van Van Tricht, bevestigde dat even later in een brief. Snapper liet wel twee groepen vormen die plannen voor een vertrek moesten beramen, de ene groep zou mogelijke routes via Frankrijk en Spanje bestuderen, de andere groep de wegen via Italië.

Naar Italië

De onzekere situatie in Frankrijk leidde er toe dat Frits Snapper zelf voor de Italië-route koos met zijn kompaan Hans (Henri) Franken. Het tweetal kende geen Italiaans, maar was wel in het bezit van een Michelin-kaart, kompas, geld, een Italiaans woordenboekje, twee pistolen met 5 patronen, en twee adressen in Noord-Italië. Zij maakten gebruik van een verlofperiode om op 25 november 1942 bij Lugano de Zwitsers-Italiaanse grens over te steken. Frits Snapper schreef in zijn verslag: "Het zou later blijken dat ik alles goed had ingezien, doch een jaar te vroeg was geweest". Want diezelfde avond sliepen zij al in een Italiaanse cel, opgepakt door de Carabinieri die hen verdachten van spionage. Hun "verdwaalde-toeristen" alibi werd niet geloofd. De volgende dag werden zij naar een gevangenis in Milaan gebracht; daar

verbleven zij tot 28 mei 1943 na diverse bombardementen op Milaan in hun cel te hebben meegemaakt. Voor Frits Snapper was dit verblijf in zoverre nuttig, dat hij hier de eerste beginselen van de Italiaanse taal machtig werd. Zij werden toen overgeplaatst naar een kasteel in Montechiarugolo tussen Parma en Reggio nell'Emilia. In dit kasteel met grote tuinen was een civiel interneringskamp voor Amerikanen en Engelsen gevestigd. Een bibliotheek stond ter beschikking van de geïnterneerden. Zij werden uitstekend op de hoogte gehouden van de oorlogssituatie. Zelfs Italiaanse bewakers luisterden naar de BBC.

Vanuit dit kamp wisten Snapper en Franken via de Zweedse vertegenwoordiging in Rome de Nederlandse regering hun verblijfplaats te berichten; het leverde hun een zeer welkome maandelijkse toelage van 400 Lire op.

Op 25 juli 1943 volgde in Italië een omwenteling; Mussolini werd afgezet en opgevolgd door Badoglio. De geallieerden waren al geland op Sicilië en vochten zich een weg naar het noorden. Op 8 september 1943 capituleerde Badoglio met het Italiaanse leger. De volgende nacht stond er al een kleine SS-patrouille aan de poort van het kamp. Na een inspectie van het kamp waarbij de indruk ontstond dat de Duitsers zich nauwelijks voor de civiel-geïnterneerden interesseerden, verdwenen de SS-ers weer. De volgende ochtend echter werd het gerucht verspreid dat alle krijgsgevangen uit de Italiaanse kampen naar Duitsland afgevoerd zouden worden; tijdens de hierdoor ontstane chaos werd de poort geopend en wisten bijna alle geïnterneerden te ontsnappen.

Helaas, de meesten, waaronder Snapper en Franken, werden de volgende dag door fascistische patrouilles weer gearresteerd en teruggebracht naar het kamp waar zij dankbaar door de SS-ers weer ingesloten werden. Zij werden allen naar een beter bewaakte kazerne in Reggio overgebracht. Vandaar zou de afvoer naar Duitsland plaatsvinden. Slechts de ingenieuze overtuigingskracht van een andere Nederlandse geïnterneerde De Graan, vertegenwoordiger van Shell in Italië, wist de Duitsers te bewegen om de geïnterneerden over te dragen aan de fascistische Militie.

De val van Mussolini, de capitulatie van Badoglio en de daarop volgende bezetting van Italië door Duitse troepen brachten voor- en tegenstanders van Mussolini en Duitsland op de been. Er ontstonden allerlei verzetsgroepen tegen de fascist en de Duitsers, partizanenclubs. Frits Snapper hoorde over hen in het kamp de verhalen. Na een bombardement op Reggio begin januari 1944 werd het kamp verder naar het noorden verplaatst, naar Bagnolo di Piano. Toen er een gerucht ging dat het kamp opnieuw verplaatst zou worden naar een nog noordelijker plek besloot Frits Snapper een poging te wagen de 'partizanen' te bereiken: "Ik wou niet het risico lopen noord van de Po te worden gestuurd, zodat een vlucht naar het zuiden nog moeilijker zou worden". Zijn kompaan Hans hoopte nog steeds officieel door de Italianen in vrijheid te worden gesteld, maar "mijn mening was dat je nòch Moffen nòch Fascisten kon vertrouwen", vond Snapper. En zo scheidden zich op 16 februari 1944 hun wegen. Gebruik makend van een verlof om een arts te bezoeken en in het bezit van een adres in een bergdorpje ging Snapper op zoek naar de Partizanen.

Brigade Garibaldi-Groene Vlammen

Na twee dagen zwerven en vragen in dorpjes in de Appenijnen ten zuiden van Reggio Emilia (zonder gearresteerd te worden) werd hij vanuit een herberg naar een partizanengroep geleid. Een scherpe ondervraging volgde, maar toen een Russische partizaan hem herkende uit het kasteel-kamp Montechiarugolo was het ijs gebroken. "Na ruim drie en een half jaar weerloos te zijn geweest, was het heerlijk weer een karabijn in de handen te houden. Alles werkte die dag mee om hem onvergetelijk te maken. Het dorpje lag tegen de besneeuwde berghellingen aan. Wij zelf liepen rond in de witte sneeuw; kortom het was een tot waarheid geworden droom", schreef Snapper later. Reeds de volgende dag werd hij ingezet bij schermutselingen tegen een fascistisch militiegroepje. Hij struinde de berghellingen op en af in zijn gewone lage schoenen en viel zo vaak dat hij de volgende dag bergschoenen kreeg aangemeten.

Het partizanencommando voerde een guerilla-oorlog; de vijand altijd aanvallen, nimmer rust gunnen en hem nooit de gelegenheid geven om

de groep te omsingelen, was het guerilla-devies. Het betekende vanuit de schuilplaats in de beboste bergen een actie ondernemen en daarna weer terugtrekken in die schuilplaats. Regelmatig moest die schuilplaats verplaatst worden omdat er natuurlijk op die "rebellens" jacht werd gemaakt. Vaak werd een dorp omsingeld, de aanwezige wapens in de politiepost of in de huizen van fascistens buitgemaakt, en opgeslagen voedsel aan de bevolking uitgedeeld; daarna keerde men weer terug naar de basis.

Voor Frits Snapper volgde een reeks van gevechten en verplaatsingen in het bergterrein. Al doende leerde hij de guerilla-tactieken, raakte hij goed bekend met het gevechtsterrein en werd hij door zijn inzet en inzicht steeds méér gewaardeerd door zijn medestrijders. De onderlinge kameraadschap was groot door het gemeenschappelijk doel, de bevrijding van Italië van de fascistens en de nederlaag van het gehate Duitsland. De vriendschap was opmerkelijk vanwege de grote verschillen in politieke opvattingen: liberalen, katholieken en communisten streden zij aan zij.

Het strijdterrein bevond zich voornamelijk in de Appennijnen, de bergketens in het zuiden van de provincies Reggio, Modena en Parma. Allengs groeide het aantal medestrijders. Gedeserteerde Oostenrijkers, Duitsers en neergeschoten geallieerde vliegtuigbemanningen sloten zich bij de partizanengroepen aan. Ook arriveerde er een speciale Engelse missie die als verbindingspost moest functioneren tussen de partizanengroepen en het geallieerde hoofdkwartier veel zuidelijker in Italië. De strijd tegen de Duitse eenheden werd in de loop van het jaar steeds heftiger; ook door de partizanen werden gevoelige nederlagen geleden, maar de Duitsers hadden te weinig troepen om het door de partizanen beheerste grondgebied daadwerkelijk te bezetten. De geallieerden dropten lichte wapens, zoals Bren-mitrailleurs en Mill's handgranaten. Door de groei van de partizanengroepen volgden reorganisaties. Politieke voorkeuren en tegenstellingen doken de kop op en begonnen mee te tellen. Frits Snapper was hier tegen. Hij meende dat een detachement beter zou functioneren wanneer alle politieke groeperingen in één commando verenigd zouden zijn; voorwaarde was

volgens hem wel dat men elkaars opinies en meningen zou respecteren. In juli 1944 deed Snapper een poging om door de linies heen te komen; hij moest een Italiaanse officier naar een Engels hoofdkwartier begeleiden en zou bovendien daar uit de eerste hand informatie kunnen verschaffen. Daarna zou hij naar Engeland kunnen vertrekken en zich vervolgens bij de Nederlandse troepen kunnen aansluiten. De poging mislukte omdat juist op dat moment de Duitsers felle aanvallen deden op de posities van de partizanen. De aanvallen van de SS-troepen waren ook een poging om na de val van Rome tegengas te geven. Begin augustus was de oude situatie echter weer hersteld: de Duitsers beheersten enkele grotere steunpunten en de partizanen, die verenigd waren in brigades Garibaldi en Groene Vlammen (katholieke commando's), overheersten het platteland waar zij van de bevolking veel steun ondervonden.

Vanaf dat moment functioneerde Frits Snapper als liaison tussen de Engelsen en de verschillende partizanengroepen, werd hij inlichtingenofficier bij het hoofdkwartier van de Reggio-partizanen, werkte hij aan de reorganisatie van de steeds groter wordende strijdmacht, en vocht waar nodig mee. In november 1944 deed hij opnieuw een poging om door de linies te breken; nu stopte deze poging al bij zijn Italiaanse meerderen die vonden dat ze hem op dat moment niet konden missen. Snapper ging onvermoeibaar door met zijn taken tot in januari 1945, toen hij de totale uitputting nabij was en ook allerlei kwaaltjes begon te krijgen. Een week rust, verscholen in een boerderij, bracht hem er weer redelijk bovenop. Vanaf 16 maart werkte hij als verbindingsofficier voor de Allied Liaison Mission en deed voor hen inlichtingenwerk. "Untill being overrun on 24 April he served the mission faithfully and untiringly. He had the confidence of all partisans and led them with ability and courage", schreef captain J.W. Lees aan zijn superieuren op 14 mei 1945. Frits Snapper was ondertussen zijn vriend Hans Franken weer tegen gekomen. Franken had nog een tijdlang in diverse kampen gevangen gezeten totdat hij uiteindelijk vrijgelaten was en tewerk was gesteld als ingenieur in een fabriek in Noord-Italië. Dat was zijn dagtaak. 's-Nachts trok Franken er met de lokale verzetsbeweging op uit om sabotage-acties te plegen. Toen Franken contact

zocht met de Engelsen werd Frits Snapper erbij gehaald om diens verhaal te controleren. Een hartelijk weerzien volgde. Uiteindelijk vertrokken Frits Snapper en Hans Franken tezamen naar Napels van waar Snapper op 18 juni 1945 uit Italië vertrok naar Engeland. Hij kwam daar aan op 24 juni, drie jaar na zijn vertrek uit Nederland.

In Engeland en daarna

In Engeland volgde het gebruikelijke verhoor door de Politie-Buitendienst ter screening van zijn politieke gezindheid. Hij overhandigde getuigschriften van de Commandant der gecombineerde Brigade Garribaldi-Groene Vlammen, de eenheid waar hij al die tijd bij had gediend, en van de Allied Liaison Mission. Tekenend voor Frits Snapper is de slotzin van het proces-verbaal van het verhoor: "Lt. Snapper verzocht mij in het bijzonder in dit rapport te willen opnemen, dat hij nimmer betalingen heeft aangenomen, noch van de partisanen-commando's, noch van Engelsche strijdkrachten, aangezien hij zich op het standpunt stelde, tezamen met bovengenoemde strijdkrachten te willen vechten, zoolang hij zich niet bij afdeelingen van het Nederl. Leger kon aansluiten. Hij wilde zich niet in vreemden krijgsdienst begeven zonder toestemming van H.M. de Koningin".

Snapper werd enige tijd na zijn aankomst in Engeland bevorderd tot eerste luitenant. Hij vertrok spoedig naar Nederland; daar werkte hij nog één jaar in het leger, onder meer als instructeur guerilla-technieken in het kamp Zeeburg voor degenen die naar Nederlands-Indië zouden gaan. Diverse functies zouden nog volgen. Tot begin 1948 werkte hij weer bij het CBS, daarna gedurende 1½ jaar in Amerika; tot eind 1953 op Curaçao en vervolgens weer in Nederland als reserve-officier voor onbepaalde tijd in actieve dienst. Eind 1960 vertrok hij naar Nederlands Nieuw-Guinea waar hij hoofd werd van het Bureau Statistiek; daar maakte hij de overdracht mee. Tot 1966 werkte hij vervolgens in Cameroun als UNO Statistical Adviser. In dat jaar keerde hij terug naar Nederland; na een jaar gewerkt te hebben bij het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, belandde hij bij het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen waar hij uiteindelijk "pennelikkend" op zijn vijfenzestigste jaar met pensioen ging met "de mooie rang van hoofdadministrateur".

Frits Snapper is Officier in de Orde van Oranje-Nassau, ridder in de Most Excellent Order of the British Empire en begiftigd met het Distintivo d'Onore instituito per i Patrioti Volontari della Libertà. Verder is hij drager van het Oorlogsherinneringskruis Mei 1940 en het Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

In 1959 is Frits Snapper gepromoveerd in het groot gala uniform van kapitein der infanterie op een economisch-historisch proefschrift: "Oorlogsinvloeden op de overzeese handel van Holland 1551-1719". Wie de nog immer zeer levendige en actieve Frits Snapper kent, zal het niet verbazen dat hij - gezien het onderwerp van zijn proefschrift - nog zeer regelmatig in de studiezalen van het Algemeen Rijksarchief, de Koninklijke Bibliotheek, de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf en het Instituut voor Maritieme Historie valt aan te treffen; hij is dan ook een regelmatige publicist in het tijdschrift Mars et Historia. Sinds hij van het Genootschap hoorde, is hij trouw te vinden bij de maandelijksse reünie in Den Haag. Daar kunnen de aanwezigen zijn verhalen in veel kleurrijker vorm horen dan ze door mij op te schrijven zijn.

Sierk Plantinga

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 6 op de adressenlijst van 1 april 1999.

Overleden:

Bouvy, H.J.	Voorschoten
Eigeman, J.	Lelystad
Faber, J.	Rijswijk
Friedhoff, H.	Oxon, UK
Jansen, J.M.	Apeldoorn
Kloots, S.	Zuidhoorn
Scherer, J.H.	Heelsum
Shimoni, Y.	Ramat Gan, Israël
Stroeve, T.	Springwood NSW, Australië
Wijnen, A.J.H.	Leende

Verhuisd:

Vos, P. de	4700 SW Hollyhock Corvallis OR	Cir nr. 225 97333-1485, USA
------------	-----------------------------------	--------------------------------

Teruggevonden:

Driebeek, A.A.M.	Ogier van Cralingenpark 56	3065 BB Rotterdam
Kloots, J.J.	Blvd. L. Mettewie 93/45	B-1080 Brussel

Zoek:

Driebeek, A.A.M.	Molendijk 33	3161 KK Rhon
Grootkerk, J.	Airline Road	Columbus MS 39702, USA
Sanders, F.		St. Remy de Provence, F
Sanders, R.J.N.		Parijs, F
Witte, L. de	PO Box	San Isidro CA 1294, USA

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

Mevr. M. E. F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279 2597 GG Den Haag Tel./Fax (070) 324 04 47
-----------------------------	---